

MODELARI

L'efecte Calders

ISIDRE GRAU

igrau@worldonline.es

Si preguntes a algú: "T'agrada Pere Calders?", hi ha moltes possibilitats de comprovar com la cara de l'interlocutor s'eixampla amb un somriure relaxat, mentre se li escapa: "Oh, sí! *Antaviana...* Un humor tan deliciós... Un home tan afable..." Però l'exposició *Pere Calders. Els miralls de la ficció*, que estarà fins al gener al CC- CB, s'ha proposat combatre el tòpic de l'escriptor discret i bonhomí, per reivindicar una envergadura literària que sovint passa desapercebuda.

El malentès ve de l'aparent simplicitat d'estil, d'un lèxic que s'entén a la primera, sense barroquismes, i del to humil que solen gastar els seus narradors, com si la realitat els trepitges l'ull de poll i ells fossin massa educats per exclamar-se. La sensació es confirma amb les filmacions que ens mostren l'autor amb un embolcall de timidesa i fragilitat, i amb la gesticulació vehement de qui voldria expressar més del que expressa. Però el seu discurs de fons és el d'un home que se sabia posseïdor de la millor arma per defensar-se de les realitats impertinents: una escriptura afinada com un bisturí i contundent com una maça.

A banda de delectar-se amb una exposició transparent (malgrat la foscor que ja es fa agobiant al CCCB), els aspirants a contistes tenen una cita obli-

gada amb l'obra de Calders. Tot el que va escriure és un model de tensió d'estil, entesa com la virtut que respira un text quan no hi falta ni hi sobra res i diu tot el que vol dir. Però a més de dominar la forma, no li manquen atributs de fons: la ironia, l'honestat moral, l'observació ben cisellada i una contínua capacitat de sorprendre el lector, tant a còpia de contrasentits com per la inesperada manera d'ajuntar paraules, que sol gratificar les consciències més endormiscades.

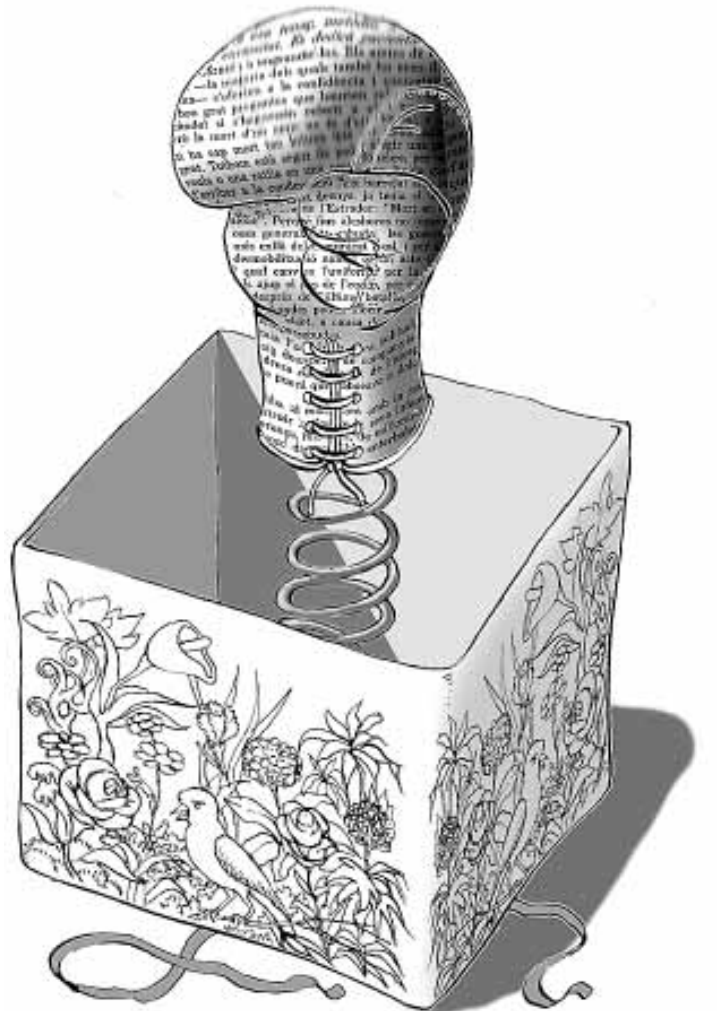
No és exagerat afirmar que el seu estil és conseqüència directa d'una manera de ser i de relacionar-se amb el món. Tal com reflecteix l'exposició, Calders era un home molt aficionat a les màquines i als invents, a més de fascinar-se amb les històries de crims i de naufragis, que ell sabia dur a uns escenaris molt sintètics, de validesa universal. La casa –com a espai de seguretat i confort– i el jardí –l'espai que uneix l'espontaneïtat de la naturalesa vegetal amb l'ordre humà– van ser els escenaris predilectes d'un creador que va construir una obra coherent, al marge de les modes –o en contra, quan se'n va haver de defensar–, que ja estava perfilada en el seu primer recull de contes, *El primer arlequí* (1936).

És una presa d'actitud literària –potser influïda per Pirandello, Bontempelli, Trabal i

Oliver– que ell defineix com: "El reflex de la vida quotidiana, corrent, gairebé vulgar, que de sobte es veu trencada per un esdeveniment insòlit que els personatges accepten sense escarafalls, amb un fatalisme que és, precisament, el factor de contrast. El que compta és la reacció que provoquen unes situacions excepcionals en uns personatges normals". D'altra banda, el seu humor connecta molt bé amb una certa tradició de l'Europa de l'Est, que té com a exponents Karel Capek i Slavomir Mrozek.

Per a qui vulgui endinsar-se en la seva personalitat, no hi ha res millor que consultar la biografia escrita per Agustí Pons *Pere Calders. Veritat oculta* (Edicions 62, 1998), i qui s'interessi per la interpretació literària haurà de recórrer als estudis de Joan Melcion. Mentrestant, em permeto de recomanar la lectura indiscriminada de l'obra contística de qui va optar per la deformació intel·lectualitzada de la realitat com una manera de descobrir-ne angles de comprensió més ambiciosos. Amb aquesta dèria, propugnava la llibertat total per al somni com a mètode d'alliberament de les traves de la realitat i d'accés a lògiques alternatives que posin en evidència el desajustament entre l'home i la realitat que l'envolta.

Val a dir que Calders no va esgotar la matèria.

BALLONGA

JORDI BALLONGA

PARLEM-NE

Cartes a Jesús Royo (4)

El tabú

JOAN SOLÀ

Al teu llibre dius que al voltant de la llengua hi ha a Catalunya un tabú tan sagrat i intocable com la religió. Els polítics i els intel·lectuals no sols no gosen afrontar-lo sinó que el neguen: aquí no passa res, no hi ha cap malestar lingüístic. Tu t'indignes d'aquestes actituds, adverteixes que "aquesta ceguesa és una aposta directa [...] pel conflicte social a data fixa". És un aspecte que a mi també m'ha produït sempre un profund neguit: què passa exactament amb la llengua, a Catalunya; quina raó tenim "nosaltres" i quina raó tenen "els altres". El teu llibre m'ha obligat a reflexionar-hi un cop més. De tota manera no és pas cert que moltíssimes persones de tots colors no n'hagin parlat a bastament.

Els catalans sabem que la nostra llengua és limitada, però no sabem fins a on ni en quins llocs ni per a què ni davant de qui podríem acceptar que ho sigui, i a partir d'on o de què ja no fóra acceptable ni lícit que ho sigui.

Un límit empipador mentalment i vitalment: som però no som. He arribat a la conclusió que són sensacions que vénen de lluny, dels pares, els avis, els rebesavis, i per tant s'han fet sang, pensament i sentiment nostres. De fet, és la ideologia i la maquinària dels Estats moderns la que ens ha col·locat en aquest punt: els Estats francès i l'espanyol (aquest amb alguna excepció recent) no accepten sinó una llengua, una cultura, un aparell estatal; i l'escola, la justícia, la policia i l'administració s'encarreguen de vèncer qualsevol resistència, a les bones o a les males, a la curta o a la llarga; i de rentar

profundament tots els cervells, de conformar-los a la doctrina única. Per tant, nosaltres no som ciutadans com els altres, la nostra llengua i la nostra cultura són sempre de segona, són vergonyants: en una reunió d'intel·lectuals o d'amics sentiria vergonya qui no pogués seguir una conversa sobre Unamuno, Nebrija o Machado, però es quedaria tan tranquil davant Verdguer, Carner o Fabra. Una dramàtica "diglòssia" cultural: els qui tenim el pensament i el cor en els segons personatges vivim en un país que no és el nostre, ens hem d'inhibir o amagar continuament: no es tracta

de conèixer una altra cultura, pròxima, sinó de tenir l'obligació de conèixer-la en perjudici de la nostra.

Sentim, doncs, un malestar profund degut a les forces ancestrals que ens han fet d'aquesta nostra circumstància un tema tabú, d'inquietud, d'inseguretat; però alhora no sabem com reaccionar davant la realitat immediata: davant un espanyol concret, davant la persona que ens fa una brometa pesada, davant un mitjà de comunicació de casa nostra ambigu en aquest sentit (per al qual només són importants els escriptors o els premis "espanyols"), en un hotel, davant l'hostessa d'un

vol, en un taxi, en un local de la policia. Per tant, sabem que no és cert que a Catalunya hi hagi pau lingüística; però ho sabem per una raó contrària a la dels "altres", a la teva, Royo. Per a nosaltres, "pau", "tolerància" sempre vol dir el mateix: cedir, recular nosaltres, no ser "agressius" o exigents nosaltres.

Però tot això és molt difícil d'argumentar-ho, d'equilibrar-ho. S'hi barregen massa aspectes: l'economia, el turisme, la immigració, la necessitat de mà d'obra, les relacions amb altres espanyols, la tranquil·litat personal... Per això la llengua és un tema tabú: davant la complexitat d'aspectes i la barreja de necessitats i sentiments, no podem, no sabem fer altra cosa que callar i deixar passar el temps. I cedir. L'Estat no ens ajuda pas gens a aclarir-nos, a ser nosaltres mateixos, sinó tot al contrari. I com que la política de la Generalitat és terrenal i pot no ser la millor possible, o fins i tot ens pot perjudicar o irritar alguna vegada, la desorientació augmenta.